

Gjæstgiverad, kommt F. L. Konow's opgivelser over Kornoptørierne i Norge sommeren 1814.

I løpet av månederne september-november ihøst forekom der hver lørdag i Bergens Arbeiderblad en artikkelserie, som omhandlet først de økonomiske forhold i sin almindelighet omkring året 1814 her i Bergen, forfattet av adjunkt B. Lorentzen, og i tilslutning hertil kom en berettning om optøier av bønder og bybefolkningen den 25 og 26 juli 1814 foranlediget av mangel på korn samt de høie priser, som handelsstanden forlangte for korn samt andre artikler med krav til myndigheterne om, at disse skulde skaffe korn og få nedsatt de høie kornpriser.

Det sidste avsnitt er forfattet av hr. Nils Coldingnæs, som vesentlig har benyttet til kilde for sit opsett protokoll-referat fra de retsforhandlinger, som påfulgte i hele 4.3/4 år efter at optøiene fant sted. Forhandlingene blev ledet av justisråd Christian Lerche Dahl og assessor Heiberg. Ialt blev der til disse forhør innstevnet over 800 personer. Ut fra retsprotokollene har hr. Coldingnæs gjort et utdrag vesentlig omfattende de beskyldninger, som blev fremsatt mot kjøbmennene. Han gir en beskrivelse av optøiene og årsaken til at bønder og endel av bybefolkningen deltok i striden mot kjøpmannsstanden. Denne beskrivelsen er ensidig, og der fremkommer slet ikke et riktig billede av optøienes årsak og forløp.

Der mangler således i hr. Coldingnæs' fremstilling vidneprov fra kjøbmenn, som forklarte om årsaken til de høie priser og om størrelsen av de beholdninger de satt inne med.

Såvel i hr. Lorentzen's som i Coldingnæs' artikler tas der i deres skildring av forholdene ikke tilbørlig hensyn til det mislige pengevæsen samt til de vanskeligheter krigen 1808-1814 skapte i landet. Tendensen går i begge tilfeller i den retning, at det var kjøpmannsstanden som bar skylden for mangelen på korn og for de høie priser.

Ved å studere tilgjengelig kilder om de økonomiske forhold og ved å la gjennemgå forhørsprotokollene i retssaken - samt støttet til private optegnelser om optøiene - er jeg kommet til det resultat, at der var ingen grunn til å velte ansvaret for dyrtiden på Bergens kjøpmannsstand, og at de beskyldninger som er rettet mot navngivne menn slet ikke er holdbare. De lengst avdøde har jo ikke anledning til å korrigere, hvad der er anført mot dem. Heldigvis finnes der materiale, som kan belyse deres adferd noget anderledes enn fremstillet av de to forfattere.

Jeg mener det har siŋ betydning for Bergens handelsstand å få riktig belyst sin stands optreden under forskjellige forhold i tidernes løp, så der ikke uimotsagt skal fremkomme beskyldninger mot dem, som er historisk uholdbar og preget av en viss tendens.

Efter hvad der er anført om de daglige forhold i Bergen i slutten av det forrige århundrede og begynnelsen av det nittende århundrede, skulde handelsstanden ikke stått særlig høit i kulturell henseende. Jeg tror dog man av tilfeldige reisebeskrivelser lett se~~z~~altfor overfladisk på handelsstandens kulturnivå.

Det er en kjennsgjerning, at Bergens handelsstand innen sin midte talte mange dyktige menn vel skoleret i sit fag med solide kunnskaper i forretningeførsel og i sprog samt preget av megen foretaksomhet. Det siste var ikke mindre nødvendig i en tid, hvor vågsom og dristig innsats var uunngåelig i handel og skibsfart.

Resiko med forlis, brann og krig var stor dengang, da anledning til dekning ved assuranse var omstændelig og litet benyttet. Betaling for skibede varer var ganske vanskelig å få ordnet. Der eksisterte ikke banker i Norge. Eksportørene måtte derfor ha forbinnelse med bankhus i utlandet, for å få formidlet sin omsetning i utenlandsk valuta. Kursene på utenlandsk valuta svinget adskillig mere, enn hvad vi har været vant til i vor bevugtede tid, og det langsomme etterretningsvesen gjorde forretninger yderligere besverlig.

Det kan nok hende, at selskapeligheten antok sterke utslag især om vinteren, da forretningsvirksomheten var sterkt begrennet, og man nøjet sig med en postdag om uken. Skibsfarten langskysten var yderst innskrenket og til utlandet meget hindret av storm og uvær. Der blev således adskillig ledig tid om vinteren og det var rimelig, at klubber blev flittig besøkt. Forøvrig deltok forretningsmenn aktivt i byens kunstliv.

Harmonien's ~~ørkester~~ bestod dengang utelukkende av musici som tilhørte borgerstanden og optrådte som amatører. Det samme var tilfællet med Den nationale Scene, hvor byens borgere spilte komedie. Adskillige kjøbmenn hadde betydelige boksamlinger og gode biblioteker, så der manglet ikke interesse også for saker utenfor det rent materielle.

Det er derfor noget overfladisk å betegne Bergens handelsstand således som er gjort av enkelte forfattere, der ikke hadde betingelser for å kunne bedømme dens virkelige innsats i forretningslivet og likeldes misforstått, at det daglige liv i Bergen igrunnen blev båret ^{av arbeidet} opp ~~av~~ av en yderst streng økonomi i alt vedrørende husstel.

Før krigen mot England brøt ut i 1807 hadde der været gode tider i Norge, fordi skibsredere og forretningsstanden hadde forstått at utnytte de chanser, som tilbød sig under de forskjellige kriger hvor landet ~~selv~~ ikke var med.

Såmeget desto verre blev det dog, da vi selv kom op i krig. Først gik det ut over vor skibsflåte. Bergen mistet i de årene 80 skib delvis med egen last, som alt var uassurert. Et enkelt firma tapte 18 skib eller parter i disse med last. Tilførselen til landet blev stoppet, og værst gik det ut over det nødvendigste av alt: Kornet. Det meste korn blev tilført fra Danmark og fra Østersjøen. For kolonialvarers vedkommende forelå forbud mot direkte innførsel til Norge, og det var dengang bestemt, at alle ~~kommunikation~~ koloniåd-varer skulde fortolles i Danmark, så tilførselen stanset op ved krigsutbruddet. For Norges vedkommende blev det en livsbetingelse at skaffe sig tilført korn.

Efterhånden måtte Norge selv ta forholdsregler for å få korn tilført landet, og overalt blev der såvel fra regjeringens side først i Kjøbenhavn og senerehen i Kristiania arbeidet med å få kjøpt korn utefra. Forretningsstanden var også virksom. Der blev tilført korn fra Archangel i norske skib, fra Holland og andre land i nøytrale skib, men det var forbunnet med store vanskeligheter først at skaffe penger til å kjøpe korn med og dernest at få bragt kornet over sjøen forbi den engelske blokade inn i landet

Eksport av trelast ble muliggjort ved licensefart til England fra Østlandet inntil 1812. Fisk fra Bergen var der kun leilighetsvis anledning til å få skibet til utlandet. Det var derfor Vestlandet og Nordland, som led mest under den ulykkelige krig som varte fra 1807 til 1814, og vanskeligheterne med å skaffe de fornødne tilførsler steg, jo lenger krigen varte. Til alt dette kom mislykkede fiskerier og uår for jordbruket i de seneste krigsår. Den stadig synkende pengeverdi bidrog sammen med vareknapheten til å bringe priser på alle livsfordødenheter, enten de stammet fra utlandet eller fra innland - sterkt oppover.

I Bergen blev der opprettet en proviantdeleringskommission til å sørge for tilførsel av livsfordødenheter, og der blev opnevnt en komité "For Nordlandenes forsyning med kornvarer". Men begge disse institusjoner arbeidet vanskelig og klarte ikke å tilfredsstille det store behov for fødevarer langs kysten.

Bergens handelssstand tok interessert og ivrig del i innførsel av korn, men gang på gang mistet den både skib og ladning - som begge var uassuret - under forsøk på at tilføre byen korn. Og etterhånden som den blev rammet av disse ulykker tilsjøs, blev dens økonomiske evne svekket ved det stadige fall av pengeverdien. Det var derfor ikke urimelig, at den selv ikke formådde at skaffe tilstrekkelig tilførsel av korn, men at den opfordret sine handelsforbinnelser i utlandet til å konsignere herop ladninger med korn og få dem solgt til de gjeldende høye priser. Endel

dristige spekulanter innlot sig på denne forretning, medens andre holdt sig borte da de mente, at resikoen var altfor stor. Som vi senere skal se, kom kravet om høie priser for korn vesentlig fra utlændinger, som hadde sendt korn herop i 1814 for å få det solgt til nødspriser. Bergens handelsstand var slet ikke så direkte interessert i denne handel, som det synes å fremgå av ovennævnte artikler, så meget mere som der var få firmaer som på det tidspunkt kunde disponere over tilgodehavender i utlandet.

Norske forretningsmenn stod fra foreningstiden i en trykkende gjeld til danske bankierer og kjøbmenn. De fikk større og større møie med å klare sine forpliktelser, etterhånden som den danske riksdaler steg i verdi.

I 1814 var stillingen yderst broget her i landet, fordi vi da hadde løsrevet oss fra Danmark og stod foran en krig med Sverige. Den norske stridsmakt var i juli måned samlet ved grensen. Regjeringens evne til å hjelpe innen landet var sterkt svekket. Hver landsdel var temmelig henvist til å hjelpe sig selv. Alle vanskeligheter var likesom koncentrert her i Bergen i juli måned 1814. Kreftene var uttømt etter en krig som varte i 7 år og etter senere års misvekst i landbruket, etter mislykkede fiskerier og med et ødelagt pengevassen.

Fortvilelsen var stor og som altid - når elendigheten er størst - så gjaldt det at finne en syndebukk, en anden som man kunne skyte skylden på. Man var ferdig med den egentlige årsak til alt det onde! Regjeringen i København vendte det øre til handelsstandens forestillinger i 1813, og regjeringen i Kristiania var for langt borte til at den kunde angripes. Altså gikk man løs på det nærmeste: Byens egen handelsstand. Den skulle ha skylden, og den skulle betale selv om den også hadde lidt svære tap.

Mot sin vilje hadde kjøbmennene i Bergen måttet selge 200.000 våger rundfisk, som regjeringen hadde rekvisjonert mot en 3 mdr. anvisning. Så stillingen for Bergens kjøbmandsstand var i juli måned alt annet end god, men opinionen var mot den.

Kan det nu sies, at Bergens handelsstand hadde misbrukt sin stilling ?

Jeg har den opfatning at så ikke var tilfellet (og kan som begrunneelse herfor citere en uttalelse om forholdene i 1813 efter Barstad's historie, som gir et ganske inngående innblik i forholdene som de artet sig i de siste krigsår for huden)

I det forløpne år fra 1813 til 1814 var det yderligere gått nedover, og virkningen av den danske statsbankerott gjorde sig gjeldende på mange områder i Bergen. Således blev nordlandsgjelden til Tyskebryggens kjøbmenn til cirka 1 million riksdaler nedskåret til 10 %, og pensedler hadde en stadig synkende kurs.

Av Christian Fredrik blev der først utstedt for 2 millioner riksbanksedler, - de såkaldte prinsesedler - som der var liten tillid til. De gik efterhånden sterkt ned i kurs.

Dernest utstedte den norske regjering for 14 millioner norske riksbank i sedler, hvis utstedelse riksforesamlingen på Eidsvold hadde be-myndiget den 13 mai 1814 og som den garanterte til en kurs av 375 rdlr. mot en pålydende navneverdi av 200 rdlr. Det var denne garanti, som Stortinget i 1815 nektet å erkjende som holdbar. Som grunn hertil blev anført, at Eidsvoldsforesamlingen ikke hadde myndighet til å gi en sådan garanti, og dernest - og det var vel det viktigste - blev det anført i Stortinget, at landet ikke evnet å innløse sedlene etter den garanterte kurs. Denne opfatning var det nok, som endelig etter lang tids behandling av saken ble avgjørende for kullkasting av garantien. Og dermed gik den første gjeldsnedskrivning igjennem i Norges Storting. Den virket som en øieblikkelig lettelse men skadet Norges kredit og anseelse. Såmeget

i utlandet, at den bidrog ganske vesentlig til at det blev kun mulig for Norge i de første år efter 1814 at få optat lån i utlandet på yderst ugunstige vilkår, ja nesten til ågerrente. (Jeg kan tilføie, at Bergens Stortingsrepresentasjon med Chrisie i spissen stemte for garantiens vedkjenning. Kravet om nektelse kom vesentlig fra Østlandet.)

(Alt ialt var det ikke mere enn 24 millioner riksbankdaler i sedler, som cirkulerte av alle sorter dengang, og det hadde man nok klart å betale.) Sedlenes verdi gik ned i 1500 riksdaler ~~og~~ 100 speciedaler, og de blev efterhånden innløst. Det er jo å bemerke, at der dengang ikke var annen statsgeld, og sedlene var dertil rentefri.

(Gjeldsnedskrivningen dengang virket ikke til nogen hjelp for næringslivet, og det samme tør også idag være tilfellet. En overdreven gjeldsnedskrivning har i det lange løp følger, som blir være å bære i tiden fremover end den lettelse, som man i øieblikket får ved å få gjelden redusert. Jeg kan tilføie, at Norges kredit etter 1815 var så slett i utlandet, at man der foretrak å utbetale penger på akkreditiver utstedte av norske kjennevhuser fremfor akkreditiver utstedt av den norske regjering. Saa et land står sig neppe på i lengden at fragte sine forpliktelser.)

(Dette var en utredning om pengeforholdene med alle de vanskeligheter, som de skapte for landet og for handelsstanden. Men så var det tilførselen av korn, som ^{Staten} ~~Nazi~~ hadde tatt sig av, men som den ikke formådde å få ordnet tilfredsstillende for Vestlandet.)

I Bergen var der endel forretningsmenn, som fikk korn inn for egen regning, men de fleste firmaer forsøkte å bevæge utenlandske forbinnelser til å sende korn i konsignasjon til dem, og på denne måte kom der adskillig korn til Bergen. Væsentlig på grunn av avskibernes sterke krav om høye priser på korn ble prisen på korn drevet så høit op, som tilfellet var sommeren 1814. Som et eksempel på at man i Bergen ikke var uvirksom for å støtte tilførsler av korn, og at handelsstanden uegennyttig gjorde en innsats kan anføres:

I Mars måned reiste August Konow til Holland for efter befaling av prinsregenten Christian Fredrik at få overleveret brever til Kongen av Holland og til den preussiske Konge, hvori Norges politiske krav blev hevdet. Likeledes skulde han forsøke på å få et lån til den mørke stat samt få kjøpt korn. Det lykkedes for August Konow at få overleveret sine brever, men noget lån kunde han ikke skaffe.

Derimot fik han for regning av Bergens Provianterings-kommisjon kjøpt 5 ladninger korn i Holland, og som betaling herfor benyttet han sig av de akkreditiver, han før sin avreise hadde sikret sig v̄sentlig fra sit og hans brors firma Konow & Co. på 120.000 R.D.C. Dertil stillet han sit firmas tilgodehavende i Holland ^{*England} til disposisjon for kommissjonens innkjøp av korn. Tilførselen av korn fra Danmark og Østersjølandene var jo stanset, og England hadde stoppet avsendelse av flere ladninger korn, som engelske spekulanter vilde sende til Norge til de daværende høie priser. Kun den Hollandske Regjering ga tillatelse til utførelse av korn til Norge.

Denne anledning benyttet Konow sig av og kjøpte 5 ladninger korn til Bergens Provianteringskomissjon til priser, som kalkulerte omrent en tredjepart av hvad korn dengang solgtes for i Bergen. Samtidig befraktet han hollandske fartgier til å føre kornet over sjøen og besørget ladningene assurert. Det gjaldt at handle hurtig, da han hadde fått underretning om, at der fra svensk side ville bli gjort forestillinger til den Hollandske Regjering om å stanse kornskibning til Norge.
Svenske Klosterlosning 1814

Heldigvis sat handelsstanden i Bergen på det tidspunkt inne med tilgodehavender i Rotterdam, som den hadde erhvervet sig ved salg av fiskeriprodukter og som det tidligere ikke hadde været anledning til å trekke hjem, men som den nu loyalt stillet til myndigheternes forføining. Det således innkjøpte korn ankom til Bergen og gjorde sin nytte. Der var derfor liten grunn for bøndernes side at rette særlig anklage mot innehaverne av Konow & Co., da der fra dette firmas side var gjort, hvad det

dis kmilige priser
formådde for å skaffe korn. August Konow opfordret hollandske spekulanter at sende korn til Bergen for egen regning men fant ikke noget firma, som var villig til det, da de mente resikoen var altfor stor.

Under forhøret efter optøiene oplyste Wollert Konow, at hans handelshus i juli måned før den 25de ikkun hadde solgt circa 40 tønner av beste tørret rug til høist 300 a 320 rdl., av havre 50 tønner til 200 a 210 rdl. Ved en undersøkelse av særlig opnevnte menn etter optøiene befant disse, at firmaet hverken for sig selv eller for andre hadde av alle sorter kornvarer ialt mere enn 150 tønner liggende, som var bestemt for familier og tjenestefolk, tilsammen omtrent 50 mennesker.

Under de efterfølgende forhør vidnet blandt annet:

JOH.LUDW.MOWINCKEL at han ikke hadde mere kornvarer enn han trengte til å overlate til nordlændingene, som handlet med ham og solgte derfor ikke til andre i byen. Han oplyste, at prisen som nordfarerne betalte var i forhold til fiskeprisene.

CHRISTOPHER GARMANN formente, at landalmuen ikke hadde nogen grunn til å klage over prisene på kornvarer, da de selv fik deres varer i forhold hertil så godt betalt, og at der kun var så kort tid at de selv kunde høste korn.

CHRISTOPHER SØDRING oplyste om salg av rug til 300 a 340 rdl. Et parti på 1000 tønner rug, som han hadde liggende på sine pakboder hadde provianteringskomissjonen gjort påstand om ikke skulle bli avhendet.

Efter dette vidneprov viser det sig, at Bergens Provianteringskomissjon hadde anledning til å legge beslag på beholdning av korn, som kjøbmenn hadde på lager. Hvad nu selve optøiene den 25 og 26 juli angår, så var disse planlagt av bønder, som samlet sig i mengde i byen i de dager og grundet sin misnøie med kornprisene og på helt ukjennskap til størrelsen av handelsstandens beholdning samt uvitenhet om årsaken til den sterke prisstigning. Bønderne fik hurtig en del av bybefolkingen med sig i å drage kjøbmennene til ansvar.

Desverre optrådte politimester, stiftsamtmann og retspresident altfor unnfaldende og svakt likeoverfor de oprørerke bønder og byfolk, som anledning at krenke både lov og rett i byen. Det unnlot i tide å mobilisere. borgervæbning og militær til vern mot overgrep fra bønder og folk i byen. Derfor fik disse overtaket inntil endelig byens autoriteter mannet sig op til & tilkalle hjelp fra borgervæbningen og fra militæret.

Allerede den 27 juli innleverte Bergens borgere til Magistraten en protest mot dens skyld og andel i de høie priser, og senerehen den 29 juli blev der sendt en temmelig høitlavende innstilling - formentlig forfattet av en lyrisk borger - til Kongen med besværing over de stedfundne optøier samt beskyldningem.

I begge skrivelser antydes, at nogle enkelte handlende hadde solgt korn til ublu priser.

Ved den efterfølgende rettergang blev ingen handlende dømt for dette forhold, da der dengang ikke var fastsat maksimalpriser.

Under det press som blev øvet den 26 juli fra bønder og bøbefolkning, blev der av borgermester og endel kjøbmenn fastsat maksimalpris for korn fra 200 rdl. for rug nedover til 100 rdl. for havre., - men allerede den 4 august 1814 måtte disse maksimalpriser sløifes av Magistrat og stiftsamtmann ifølge følgende

P L A C A T .

X)

Som tidligere nevnt blev der nedsatt en speciel rett under ledelse av justisråd Dahl til å opta forhør og dømme de anklagede personer. Undersøkelsen varte i 4.3/4 år og blev fremmet med nidkjærhet. Utfallet blev, at 3 a 400 hundrede av bønder og byfolk blev dømt til forskjellige straffer, mens som tidligere nevnt handlende som hadde beregnet ublu priser ble frikjent av høiestrett, fordi der dengang ikke var kunngjort maksimalpriser.)

Som jeg tidligere har fremhævet, var den vesentligste årsak til de høie priser for korn mangel på tilførsel samt det ødelagte pengevæsen. Prisene blev ikke drevet av den Bergenske Handelsstand men sterkest av de utenlandske forretningmenn, som sendte korn til forhandling ved kommissjonen i Bergen.

I forhørene efter optøiene foreligger utskrifter av brever fra utenlandske avsendere og brever fra mottagerne av kornet som tydelig viser, at det var utlændingene som sendte korn for egen regning til Bergen i håp om å få kornet dyrt betalt, men myndighetene i Bergen var på den anden side engstelig for å hindre sådan nødvendig tilførsel ved å fastsette lave maksimalpriser, som ikke lenger vilde friste spekulanter til å sende kornladninger til Bergen.

Det var dengang forbunnet med megen vanskelighet å skaffe utenlandsk valuta som remisse for de i Bergen solgte kornvarer. Utlandet vilde ikke for nogen pris ha norske sedler som betaling. De stod ikke i høi kurs i utlandet. Det var i Stortinget i 1815, at representanten Gerner uttalte, at han ikke kjennte noget sted i utlandet, hvor han for de garanterte sedler kunde få kjøpt et par tøfler. *I august 1814. tok* ~~på det tidspunkt skulde~~ jo krigen mot Sverige i august ta sin begyndelse.

Det er således forståelig, at utlandet var engstelig for å gjøre forretning med Norge, og at befolkningen måtte lide nød under så forfærdelige tider som krig og hundersnød bragte med sig.

Jeg skal nu citere endel brever, som angår kommissjonshandlen med Norge.

Av disse brever fremgår det klart og tydelig, at krav om høie priser for korn i Bergen først og fremst kom fra avskiberne i utlandet, og at selgerne i Bergen stod i en vasneklig stilling.

Jeg har nu gjennemgått de tilgjengelige dokumenter om forholdene vedrørende optøiene i juli måned 1814 og mener å ha fremlagt bevis for, at Bergens handelsstand ved denne anledning ikke var skyld i de anklager, som var rettet mot den og håper derfor, at ensidige fremstillinger av disse begivenheter må vi nu engang bli forskånet for.

I årenes løp har der været rettet anklager og beskyldninger mot Bergens handelsstand, som ved nermere granskning har vist sig å være uholdbar. Således har hr.Koren Wiberg i sin bok "Bergen og imøtegått endel av disse, og det tør vel være på sin plass, at man også i fremtiden legger arbeide på at beriktigte uefterretteligheter som serveres - ikke mindst i den utenbys presse om påståede misligheter begået av den Bergenske handelsstand, som efter min opfatning fortjener ~~en~~ bedre forståelse for korrekt optreden. ~~hoy~~ hos almenheden for dyktig og korrekt utøvelse av den vanskelige opgave at være formidler av handelsomsætning for Bergen og dets opland som i tidernes løb har sognet til byen. Det kan synes at det jeg idag har behandlet ikke er nogen betydelig sag. Men jeg mener den er stor nok til at den fortjener en imødegaaelse og jeg skal tilslut faa lov at rette en henstilling til handelsforeningens ærede styre at den har sin opmerksomhed henvendt paa lignende sager i fremtiden og at den ved forekommende anledning sørger for at uefterretteligheder blir imødegaaet.

839

Placat

4 aug.

1814

For at stille by- og land-almuens rasende forbitrelse imod kjøbmanden, i anledning de så hastig stigende priser på levneds-midler, især kornvarer, blive taxter satte for øieblikket.

Som grund til pøbelens opløp anførte de, at der var store beholdninger hos de handlende. For at oplyse om dette forholdt sig således, begjerte byens repræsentanter, efter anmodning af en stor mængde kjøbmænd, at der måtte ske en undersøgelse om disse forråd, som blev bevilget hos alle dsm, der ønsket det. Utfaldet hersv er, at der ikke forefandtes av alle slags kornvarer, mel iberegnet, den ubetydelige kvantitet af ca. 3669 dønder, hvorav den største del er anført som husbehov for eierne, og det øvrige sørdeles lidet for kjøbmændene må antages, efter den begjærlighed hvormed det blev søgt, allerede at være udsolgt. Da det måtte være for de havende beholdninger, der ansæs indkjøpte for billigere priser, at taxten egentlig kunde sættes, og ikke for de kornvarer, der nu senere indføres, hvilket siste måtte avskrænge kjøbmanden fra at tilforhandle sig sådanne, og hvorved al tilførsel kunde befrygtes at komme til at standse i fald taxten vedblev, der således kunde forvolde mangel på korn: - så bliver herved den under 26 f.m.d., på nødvendigheds-varer for by- og landmanden, satte taxt, ophævet, hvilket således bekjendtgøres til underretning for alle vedkommende.

Bergens Rådstue d. 4 aug. 1814

Klagenberg Lund Frich Leganger
kst.rådmnd

På de av magistraten anførte grunde, og med hensyn til det, ved den derom anstillede undersøgelse forefundne ringe eller ubetydelige forråd af kornvarer, efter hvis salg og forbrug såvel landalmuen som byens indvånere inden kort tid måtte udsættes for den yderste hungersnød, når kjøbmanden ikke kunne forskrive, eller fremmede sælge os kornvarer til den pris, taxten bestemmer, kan stiftet intet have imod, at den ommeldte taxt ophæves. Bergen ut supra. På stiftets vegne Schydtz.

Fra de i anledning tumultene 1814 ved den nedsatte kommissjon avholdte forhør.

År 1819, 5 juli, blev kommissjonen atter satt. Konsul August Konow og kjøbmann Søren Dometius mødte og fremla en bekreftet utskrift av magistratens skrivelse til kjøbmennene Johan Frøchen og konsul August Konow, hvor communication av departementets resolusjon på bemeldte kjøbmenns med fleres indgivne ansøkning om en nermere bestemmelse i henseende til indholdet av de utferdigede commissorier i denne sak. "Iøvrigt formodede komparenterne (Dometius og Konow), at de allerede tilveiebragte oplysninger hadde forskaffet, om ikke juridisk vissched, så dog den høieste grunn av formodning for, at hvad de i ansøkningen har anført angående, at nogle af medborgerne har tatt blodpenger ~~før~~ det korn de solgte den omhandlede tid medførte riktighed, og videre tilsvær i denne anledning ansees da fra deres side ufor nøden."

Kjøbmann Jacob Blåuws skr. til kommissjonen:

"Den ladning som jeg erholdt med galeasskibet "De Hoop" ført av kapt. M. Bartholomæus ^{var} for regning av de herrer Dirk Voss & Comp. i Dordrecht, hvorav stadsmekler Hans S. Blydt solgte en del til 350 rdlr. D.C. pr. tde.

For altså ikke opholde skibet har vi måttet lade endel korn oplegge, såsom skibet skulde hastig ekspederes, hvilket samme også i en tid av 5 dager er skeet. Dog allikevel hadde mekler Blydt altid havt ordre til derav at selge, men siden blev jeg nødsaget til at selge efter taksten.

17.8.1819 Jacob Blaauw

"Den siste ladning i kommission, som kom til min adresse natten til søndagen førend bondealarmen skeede, var med skibskaptein M. van der Struys. På Rådstuen 25 juli 1814 utbød jeg samme til 250 rdlr. D.C. pr. tde, og derefter til 200 rdlr. og videre derefter til den fastsatte takst. Jacob Blaauw"

(Hvem konsignateuren ~~var~~ av denne ladning var finnes ikke opgitt).

Brevkopier

Embden 27 juni 1814

"Herr Jacob Blaauw i Bergen

I en lang tid har jeg ikke havt den ære, at se noget fra Dem. Dette tjener fornemmelig tilligemed at consignere skonnerskibet "Siberdina" kaldet, kapt. F.B. Speyart, til Dem med femten læster beste sort bygg, hvorover indlagt konno-sement. Jeg tviler ingenlunde om, at jo denne ladning bygg skal treffe et ekstra godt marked, og beder jeg Dem at selge samme til den høiest muligste pris. Ifølge efterretninger skal denne varesort hos Dem være meget stegen, og jeg har altså den fortrolighed til Dem, at denne ladning vil og seile til et skjønt marked, og tviler jeg ikke på, at denne consignasjon jo vil give anledning til større foretagender, såsnart jeg fra Deres side ved pris kurs &c.

Skulde "Siberdina" ikke nogen returladning erholde, da behager De at remittere beløpet eller nettoprovenyet til Holland eller Antwerpen.

Med megen Agtelse

D.T. Camminga."

Embden 2 septbr. 1814

"Herr Jacob Blaauw i Bergen

Igjennem vores felles venner de herrer Dirk Voss & Comp. mottok jeg Deres behagelige skrivelse av 21 juli. Med en særdeles stor fornøielse så jeg den lykkelige ankomst av kapt. Speyart, og at han hadde utlosset 305 tdr. bygg.

Forhåpentlig skal det have lykkets Dem at have erholdt 350 rdlr. D.C. pr tde. eller mere, hvorover jeg da imødeser Deres gode beretning. Hvorledes tenker De over veksel-kursen, er der noget håp til, at den skal forbedre sig, så kunde pengene hos Dem blive beroende om for nermere siden at profitere av en bedre kurs, dog ! dersom De er av en motsatt mening, så beder jeg Dem, De ville behage at remittere mig, når De finner det mest profitabelt for min interesse, hvilket jeg vil overlate til Deres gode omsorg, da jeg har den fortrolighed til Dem, at De handler for mig, som det var for Dem selv. Det skulde ellers være mig kjært fra tid til tid at fornemme, om vore kornprodukter endnu skulde finne regning.

Erbødigstosv.
D.T. van Camminga

Embden 4 april 1815

"Herr Jacob Blaauw,
i Bergen

Meget ærede herr ven,

Jeg har havt den ære at motta Deres

meget ærede av 2 august anno passato og 7 januar d.år.

Av det første var det mig særdeles ubehagelig at erfare, at De av Regjeringen er tvunget til at selge mitt bygg til 180 rdlr.D.C. Dette er stridende mot lov og rett, med mindre at Deres øvrighed vil godtgjøre den skade, som derav måtte forvoldes, og at betale den pris, som markedet var. Da jeg som fremmed har spekulert til en pris av 300 - 350 rdlr.D.C. pr.tde. bygg, har utsatt mig for resiko med at late føre kornvarer til Dem. Meget urettferdig er det, at øvrigheden utførte en sådan disposisjon, uten at tilstå godtgjørelse og som er noget, man ikke skulle vente av civilicerte makter.

Da min skade på de 305 tdr. å 170 rdlr.D.C. pr.tde. er 5185 rdlr.D.C., så må jeg bede De herved vil ~~spørge~~ gjøre Deres høie regjering en alvorlig forestilling, på det at denne tvungne skade kan igjen bli mig godtgjort.

Jeg beder Dem, at De herudi vil gjøre alt, hvad muligt er, thi det er dog imot all rett således at behandle fremmede undersætter og utsette dem for en sådan stor skade.

Med m.agtelse
D.T.van Camminga."

År 1819, septbr. Iste blev kommissjonen atter holdt. Aktor og defensor mødte.

Konsul Otzen mødte ved prokurator Lange, og i anledning av hans mandants løfte i sessjonen den 4.i f.md. fremla notarial kopi av Pasche & Comp.s brev til denne av 25 febr. 1814 med translasjon av gårds dato, notarial kopi av A.L.Pasches fullmakt til konsul Otzen av 6 mai 1815, likeledes med translasjon av gårds dato, endelig fremla komparenten tillige hans mandants brev til forrige stiftamtmann Bull med provideringskommissjonens påtegning av 15 mars, 1814, hvorefter han, når aktor har gjort det fornødne bruk av disse dokumenter, forbeholdt at fremme det fornødne for konsul Otzen.

Bemelte konsul Oztens brev til forrige stiftamtmann Bull var sålydende:

"Pro memoria ! På grunn av Deres høivelbårenheds muntlige tilsigelse, at det på leden ankomne russiske skib med en ladning av 900 tdr.rug fra London til min adresse kunde ubehindret for det respektive provideringsvesen til den løpende markedspris blive solgt, samt at eierne⁺ i henseende denne ladning ingen resiko var utsatt ved at innløpe her, lod ved expresse straks tilmelde skipperen, at han kunde ufortøvet begive sig med skibet til byen, som også allerede med en føielig vind igår eftermiddag påfulgte.

Da det nu er mitt ønske, at av ladningen måtte blive solgt

⁺(Pasche & Co.)

til enhver som måtte behøve og som ønsket at forsyne sig i enkelte &c., som sedvanlig iverksatt ved, at lade skibet ligge ved Torvet. -

Men da skibet, siger skipperen, ikkuns har få liggedager, og desuten 6 pund sterling for enhver overliggedag, så vilde det medføre for mig meget vanskelighed, om det blev skipperen pålagt at ligge ved Torvet, som desuten for en fremmed med et stort skib er meget ubekvemt og upasselig. På grunn herav er det, jeg ansøker ydmygst Deres høivelbårenhed om tilladelse, at skibet måtte losses på Vaagen, og for dessbedre at kunne selge til almuen i enkelte tønder &c., vilde jeg lade nogle hundre tønder opta på et til dette øiemed bekvemt sted, hvorfølger offentlig bekjentgjørelse enhver kunde søke hen, som attrået at kjøpe, samt at jeg måtte være berettiget at faldholde den øvrige del av ladningen ved mekler.

Da jeg formoder, at en rask avsetning og en forholdsmessig pris for denne skjonne rug vilde under nærværende omstendigheder være vores by til meget mere fordel, selv om der ikke skulde obtineres en forventet pris for samme. Og om denne ladning skulde gjøre en god regning, da har jeg meget håp, at mine venner vil gjøre flere konsignasjoner, som vilde under nærværende omstendigheder være en god ting for vores by.

En gunstig resolusjon forventer Deres allerærbdigste

Math. Otzen."

Provideringskommissjonen fant efter dette brevs mottagelse og i betragtning av mangelen på den tid, at "i det minste 300 tdr. av den heromhandlede ladning måtte innbringes til Torvet til utsalg i små partier fra I skippund til I tde. for byens innvånere for den mest moderate pris som var mulig, og den øvrige del av ladningen tillates solgt ved meklere."

Bergen 15 mars 1814

Bull Klagenberg J. Rolfsen

rug vært 340 rdlr. og for den anden rug 300 rdlr.D.C. For rugmelet toges 50 til 60 rdlr.D.C. pr.vog, og var det mel russisk. Andre kornvarer hadde han den tid ikke at selge. Han hadde på pakbodene den omhandlede tid liggende et kvantum av 1000 tdr.rug, som, da det blev gjort påstand på av her-værende provideringskommissjon, ikke blev avhendet.

Kjøbmand og konsul John Grieg oplyste, at han fra april mnd., som tumultene foregik den 25 juli næstefter, ikke hadde korn-varer å selge, hvilket han og straks tilkjendegav øvrigheten ved sin ankomst på rådstuen sistmeldte dag. Prisen på rug og bygg, som han overlot før bemeldte april, var på den første, såvidt han erindret, fra 210 a 225 til 250 rdlr.D.C. og på bygg fra 180 til 200 rdlr.D.C.

Kjøbmann Gerhard von der Lippe bemerket bl.a., at der i almindelighed blev klaget over W.Konow, agent Sødring, Wollert Krohn, Otzen, major Wiese, Blaauw og især over Harmenserne, som dem der i den tid skulde være i besiddelse av kornbeholdninger og dels nektet å selge, dels opskrudde kornprisene.

~~Not~~

Tilstanden i Bergen denne gang stod i næie forbindelse med forholdene året iforveien og var en naturlig utvikling. I april md. 1813 var det så godt som slutt med kornbeholdningen i de kgl. magasiner i Bergen. På Bergenhus festning lå vist nok 1000 tdr.havre i forrådsmagasinene. Men dette kvantum kunne ikke røres uten rentekammerets tillatelse, og kommandanten meddelte provideringskommissjonen i Bergen, at han tross den "fryktelige kornmangel" ikke vovet å utlevere det. Imidlertid søkte han dog om visestatholderskapets samtykke til utleverelsen. Misførnsielsen i byen var stor, og nu begynte også landalmuen, der holdt på å sulte ihjel, å komme inn til byen for å klage sin nød, som de gjorde året etter. 24 april 1813 skriver visestatholderskapet til "Overprovideringskommissjonen for Norge" i Oslo: "Da det efter Bergens stifts providerings-kommissjon derom under 17 ds. gjorte innberetning aldeles ingen kornbeholdninger mere forefinnes i magasinene der, og man endog har måttet gripe til den ytterlighet å sette samtlige private beholdninger i rekvisisjon for å tilfredsstille den til byen strømende almue, så må overproviderings kommissjonen anmodes.

om, såvidt magasinenes tilstand på vestlannet tillater det, snarest mulig å komme Bergens stift til hjelp med det høist fornødne korn til livets ophold."

Det tok naturligvis først hjelpen kunde komme frem til Bergen, og forinnen kunde meget galt være skett, før nu tilla bonden likesom almuesmannen i byen embedsmennene og kjøbmennene en uredelig vilie og handlemåte. Det var dog langt fra nogen grunn til å tro på noget maskepi mellom kjøbmennene og embedsmenene. De første blev jo på ingen måte skånet, snarere skulde håndhevelsen av de hårde forbud og bestemmelser for handelsstanden gjøre forholdet kjøligt mellom denne og embedsstanden. Man hadde jo nu varekontroll og varetakster samt husinkvisisjon, og man var begynt å sette kornvarer i rekvisisjon, som det het for kgl. regning, d.v.s. tvinge kjøbmennene å selge korn til den av staten fastsatte pris, og 28 april 1813 utstedte overprovideringskommissjonen i Oslo et nytt forbud mot utførsel av fiskevarer fra Bergen til øvrige eller et hvilken som helst annet sted, uten på betingelse av, at returladning av korn innførtes igjen, og hvis avskiberen ikke innen 3 måneder hadde innført en kornladning, skulle all videre utførsel av fisk være ham forbudt.

Hårdere kunde ikke Bergens handelsstand rammes. Visstnok var allerede tidligere utstedt forbud mot utførsel av fiskevarer fra Akershus, Kristiansands og Trondheims stifter, men for disse hadde ikke forbudet den betydning som for Bergens stift, og heller ikke var der nogen by i de andre stifter, som kunde hamle op med Bergen med hensyn til utførsel av fiskevarer. Naturligvis gikk ikke forbudet upåtalt hen av Bergens handelsstand. Den 12 mai ¹⁸¹³ innnsente den følgende forestilling:

"Hensigten av det her ankomne forbud mot fisk og fiskevarers utførsel til utenriks ~~og~~ steder, med mindre avsenderen forplikter sig innen 3 måneder å innføre korn av en like verdi, er vel god, men da den ikke derved kan ~~øpnås~~, må forbudet bli skadeligt, og derfor haster man med denne underdanigste ansøkning om sammes forderligste ophevelse. Grunnene derfor er disse: Fiskevarer, som erfordres til å understøtte dette og de østligeliggende Norges stifters fødemidler, er og vil her altid bli mere enn fornødent, såvel som og til Danmarks og Holstens førsyning. Ønskelig og nødvendigt blir det altså, at de øvrige etterhånden og jo før jo heller kunne debiteres til utlannet. Dette har nesten uover-

vinnelige vanskeligheter i denne krigens tid, da sådant fornemmelig skulle ske til Holland og Middelhavet, hvorfra dog korn sjeldent kan skaffes tilbake, og tilfellet er omrent det samme hvad Hamburg og Bremen angår. For så vidt da nu avsetningen til Sverig og andre havner i Østersjøen, der pleier være ubetydelig, kan avstedkommes og forsøkes, bør enhver leilighet dertil benyttes skulle det enn ikke kunne ske direkte, og omennskjønt man ikke med sikkerhet kunne vite, derimot og gjennem samme veie å få korn vort land tilbragt. Men fiskevarenes utførsels innskrenkning ved ombemeldte befaling, der formedelst den derved bestemmende forplikt må erkjennes for et nesten komplet forbud, vil og må aldeles avskrecke de handlende, som under neutralt flagg akter å avbente fiskevarer, når de skulle være underkastet en forplikt, der de vel ville, men ikke med nogen visshet kunne vite å oppfylle, og derfor må forbudet heller komme å skade enn gavne. Blir det derimot hastigen hevet, kunde endog svenske skib, som etter beretning alene eller fortrinlig ha tillatelse å utføre korn fra adskillige østersjøiske havner, gå Sverig forbi og komme derved til Norge for atter å få fiskevarer, som og for å gjøre såg fordele av vore høye kornpriser, hvilke desverre er det, der kraftigst anspørerer egne og fremmede til å forsyne vort land med korn. Våre fiskevarer er jo dog en uundverlig ting for Sverig, som har kildene og veiene åpne til å erstatte sammens mangel ved korns innførsel. Hvad især tran og sild angår, som ventelig ikke er innbegrepte i forbudet, da tjener første ikke og siste litet å avhjelpe mange på fødemidler, men begge deler fornødiges utskibet til betaling av hvad korn og andre fornødenhets varer Norge behøver, dernest står silden fare for under utførselsforbudet ikke alene å tape meget av sin verd, men også å bederves og bli ugagnlig for både inn- og utlannets konsum. Hierne til stort tap og til avsavn som gjenstand for farten etter korn." Denne forestilling var undertegnet av 42 firmaer i Bergen.

Bergenserne fikk ikke forbudet hevet. Visestatholderen sente forestillingen til overprovideringskommissjonens erklæring i Oslo, men det var ikke å vente, at denne institusjon, fra hvilken forslaget om utførselsforbud på fiskevarer var utgått, skulle la sig bevege til å frafalle samme, så meget mere som det av dens avgivne erklæring fremgikk, at hensikten med forslaget mere var å få bergenserne til å selge sine fiskevarer på østlannet enn å skaffe vestlannet korn, således som også Bergens handelsstand hadde oppfattet det. I overprovideringskommissjonens erklæring

heter det bl.a.: "Det er vel fullkommen billigt, at Bergens handlendes større fordel ved å selge fisken til fremmede, enn til deres egne landsmenn, ikke tas i betraktning, og det er vel aldeles nødvendigt, at det fødemiddel, som finnes i landet, ikke bortføres, sålenge man så høilig behøver det. Kommissjonen må derfor her gjenta sin forestilling om det bestemteste forbud imot utførsel til fremmede av fiskevarer fra Norge, Bergens stift ikke unntatt, medmindre kornvarer deristeden også fra fremmede innføres."...

Bergenserne fikk altså forbudet hevet, dog fritokes sild for å gå inn under det. Efter den slette imøtegåelse av motivet for den bergenske handelsstands forestilling, hvormed overprovideringskommissjonens erklæring slutter, skulde man dog ha ventet et annet resultat, hvis det hadde vært meningen å skaffe Bergens stift korntilførsel i fremmede skip.

Uagtet der ingen grunn var til å mistro hverken handels- eller embedsstanden, falt det dog bønderne og byens lavere folkeklasser vanskelig å tro, at der ikke i Bergen skulde finnes korn, eller at ikke embedsmenn ne skulde være skyld i, at kornet ikke kom før en dag. Og i begynnelsen av mai kom bønderne fra Bergens nærmeste omegn i store skarer til byen for å tale sin sak. På lignende måte som året etter. De stimlet sammen med byens arbeidsklasser på Rådstualmenningen, og det hele antok en for den offentlige orden faretruende karakter. Det hele gikk dog av uten nogen blods utgydelse, og etter nogen dagers forløp reiste bønderne hjem igjé med uforrettet sak.

ad 839

F. L. KONOW
VILLAVEI 5
BERGEN

My 2/9 1938.

Hr Bibliotekar.

Johann Wiesener.

Da jeg iwaar blev
optegnet av de nederrebetige
Faktaer i Sabedørbeadet
gik jeg igang med at foreta
Undersøgelser om det
hadde forholdt sig gældes
med Officerne som
havde været i Fakkelserien.

Paa Grundlag av

denne Gjennemgangsre av egne
Papirer og Stidie av gamle
Papirer i henvendende
Statsarkiv og i Riksarkivs
arkivene på en måde -
gaalde av overordnede
artikler.

Det var min hensikt at
holde et foredrag om
temnet i Handelstidningen,
men jeg synes det ville er
blit for uddeliggig og
kunne mest ligne for

Oppfølgingssjøle - han da
efter mogen Bearbeidelse -
i et historisk selskap -
Legender du derfor en
Kopi min brev til ledningen
av idag, som de kan
brøde og videre fotfoie
over etter minne
konference.

Med vennlig hilsener
Jeres
A. Hansen